

5. EAEA. Glossary of Adult Learning in Europe. – Hamburg: Druckerei GmbH & Co, 1999. – 121 p.
6. Tuijnman A.C. International Encyclopedia of Adult Education and Training, Oxford: Pergamon Press, 1996.

В статье проанализированы основные этапы становления системы образования взрослых. Акцент сделан на европейских особенностях развития. Приведены примеры учреждений, предоставляющих образовательные услуги, компаний, поддерживающих повышение квалификации своих сотрудников и условия формирования непрерывного образования. Внимание акцентировано на основной терминологии педагогического течения. Автор изучает две основные образовательные парадигмы – нео-либерализм и критический радикализм, характеризует положение образования взрослых при таких парадигмах.

Ключевые слова: образование взрослых, непрерывное образование, профессиональная подготовка, нео-либерализм, критический радикализм.

The article analyses the main stages of adult education formation. The accent is made on European peculiarities of development. Adult education is becoming increasingly interesting to people from every population level. It became the reality with the advent of industrial society. The work deals with the development of adult education in the period from the XVIII century to the late XX century. Examples showing schools and training centers for adults or young learners, the expansion of forms of educational societies are given. Main influences and effects of two world wars on lifelong learning are discovered. The author explains great importance of the 1974 Convention no. 140 approved by International Labour Office as it was aimed to introduce employees' rights to free time for training through paid study permits on a global stage. Considerable variations in terminology and definitions of adult education are studied. The rich variety of approaches can be traced back to two principal paradigms: the neo-liberal and the critical-radical. In neo-liberal approach, training is seen as an individual process. The function of lifelong education in critical-radical approach is in transforming social conditions and intellectual development.

Key words: adult education, lifelong learning, professional training, neo-liberal approach, critical-radical approach.

УДК 371.937

ФОРМУВАННЯ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВАЛЕОЛОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Мешко Галина Михайлівна
Мешко Олександр Іванович
м. Тернопіль

У статті проаналізовано сутність психотерапевтичної позиції вчителя в контексті завдань педагогіки здоров'я, виявлено можливості та описано досвід її формування у майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Представлено роль, місце і змістове наповнення курсів «Вступ до педагогічної професії», «Педагогіка», «Психологія», «Професійне здоров'я педагога» і спеціально розробленого психолого-педагогічного тренінгу в аспекті формування психотерапевтичної позиції майбутніх учителів.

Ключові слова: майбутні вчителі, психотерапевтична позиція, психолого-педагогічні дисципліни, валеологічні технології, педагогічна взаємодія.

В умовах трансформації українського суспільства особливої актуальності і значущості набуває проблема формування самодостатньої, фізично та психічно здорової, цілісної та гармонійної особистості. Це, в свою чергу, ставить перед школою завдання збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я дитини, втілювати у практику роботи валеологічні технології педагогічної взаємодії, створювати умови для особистісного зростання учнів, для їх самореалізації.

Потреба дитини в позитивних емоціях, захищеності, комфорті є однією з важливих умов формування її повноцінної особистості. Це базова орієнтація педагога, яка має визначати його професійну позицію у взаємодії з учнями. Як не прикро, але у сучасній школі поки що бракує теплоти, поваги до учня, чуйності до його внутрішнього світу, віри у величезні здібності школяра, розуміння того, що їх потрібно відкрити і допомогти реалізувати. Власне допомогу і підтримку дітям якщо і надають, то вона має не професійний, а добровільний характер милосердя.

За результатами проведеного нами дослідження [4], тільки кожен третій учень почуває себе у школі затишно і

комфортно, майже третина опитаних школярів (30,8%) на уроках часто переживають розчарування. Серед причин розчарувань учні називають і такі: приниження з боку вчителя, упереджене ставлення педагога до дітей, небажання вчителя зрозуміти школяра, допомогти йому, байдужість педагогів до внутрішнього світу учнів, їх проблем, психологічне насилля над учнями, маніпулювання ними і т.п. Результати дослідження засвідчили тісний зв'язок емоційного благополуччя учнів з їх активністю та успішністю у навчанні, з особистісною спрямованістю взаємодії вчителя з учнями, зі станом його професійного здоров'я, рівнем емоційної культури. Тому необхідною умовою емоційного благополуччя дитини, збереження її психічного здоров'я, гармонізації її особистості є психотерапевтична зорієнтованість всього навчально-виховного процесу і сформованість психотерапевтичної позиції кожного педагога зокрема.

Основоположник гуманістичної психології К. Роджерс вдало порівнював діяльність педагога з роботою психотерапевта, котрий не формує людину, намагаючись відлити її у форму, яка була задумана раніше, а допомагає їй знайти те позитивне, що в ній вже є, але перевернуто, забуто, сховане [3]. А.Маркова орієнтує вчителя при самооцінюванні рівня професіоналізму на аналіз насамперед гуманістичної спрямованості його праці, що передбачає інтерес до вивчення людини, уміння зрозуміти іншого і самого себе, виразити свою особистість і забезпечити умови для розвитку особистості учнів, створити обстановку психологічної безпеки для школярів і психологічної захищеності для себе. А володіння змістом і методикою викладання навчального предмету є лише засобом реалізації цієї спрямованості [2]. Як справедливо зазначає С.Омельченко, відчуття дитиною щастя є джерелом її фізичного і морального здоров'я [5]. У психолого-педагогічній літературі позиція «психотерапевт» розглядається як складова комунікативної компетентності педагога [1].

Мета статті полягає у тому, щоб проаналізувати сутність психотерапевтичної позиції вчителя в контексті завдань педагогіки здоров'я, можливості і досвід її формування у майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Науковці педагогічну психотерапію розглядають як сукупність психолого-педагогічних впливів вчителя на вихованців з метою оптимізації їх психофізіологічного стану на уроках. Вона є наступною після педагогічної психогігієни сходинкою турботи про психічне здоров'я дитини, що акцент робить не на захисті від патогенних впливів, а на корекції психоемоційного стану, на допомозі в самокорекції [7]. Тому психотерапевтична позиція, яка має входити у сферу компетентності вчителя, передбачає сформованість готовності до «зцілення душі душею» в умовах конструктивної педагогічної взаємодії і надання педагогічної підтримки дитині, вимагає від учителя ролі «сам собі психотерапевт».

Ми не ставимо за мету навчити студентів психотерапії (це вимагає довготривалої спеціальної підготовки), а прагнемо ознайомити їх з можливостями використання окремих методів і прийомів психотерапії як елементів виховних технологій, сформувати ставлення майбутніх учителів до справи, до учнів, до самого себе з позиції психотерапії.

На ранніх етапах навчання під час вивчення курсу «Вступ до педагогічної професії» акцентуємо увагу студентів на тому, що педагогу належить виступати не лише у ролі вчителя, вихователя, партнера по спілкуванню, а й своєрідного психотерапевта, людини, котра здійснює «догляд за душею», спрощує, а не ускладнює життя теперішнього учня, допомагає йому жити у злагоді з довкіллям та у згоді з самим собою. Читаючи курси з психології і педагогіки, орієнтуємо майбутніх учителів на необхідність використання здоров'язбережувальних технологій навчання і виховання учнів, застосування тактик педагогічної підтримки. Усвідомленню майбутніми педагогами значущості здоров'я дитини як найбільшої цінності, необхідності його збереження і зміцнення сприяє розгляд таких питань, як:

- інтелектуальні, емоційні перевантаження, стресова тактика педагогічного впливу і стан здоров'я учнів;
- способи створення емоційного комфорту учнів на уроках;
- оптимальний психологічний клімат у класі, способи його покращення;
- профілактика неврозів, дидактогенії;
- особливості спілкування з дітьми з нервово-психічними розладами, з акцентуаціями характеру;
- подолання тривожності у дитячому колективі;
- допомога у формуванні впевненості в собі, самоповаги;
- допомога у вирішенні внутріособистісних конфліктів;
- тактики педагогічної підтримки дитини;
- вплив стилю спілкування, майстерності, професійного здоров'я педагога на емоційне благополуччя учнів у процесі навчання;
- допомога учням в оволодінні знаннями і практичними навичками психології активності, саморегуляції;
- психологічне налаштування і самоналаштування у навчальному процесі;
- методи і прийоми психолого-педагогічної корекції стану учнів, власного стану і ін.

Формуванню позиції «сам собі психотерапевт» сприяє розроблений нами курс «Професійне здоров'я педагога». Курс охоплює два змістові модулі: «Професійне здоров'я як умова ефективності педагогічного процесу» та «Шляхи та засоби збереження і зміцнення професійного здоров'я. Основи професійної самореабілітації».

Зміст курсу ґрунтується на класичних філософських, психологічних, педагогічних, медичних, соціологічних, духовних концепціях з проблем збереження і зміцнення здоров'я людини, а також даних наукових досліджень у галузі психоенергетики, психонейроімунології, психології праці, ортобіотики. Вивчення курсу переслідує вирішення

наступних завдань: формування у майбутніх учителів ціннісного і відповідального ставлення до власного професійного здоров'я та здоров'я учнів; ознайомлення з основними принципами, засобами, формами здоров'язбережувальної діяльності, з сучасними оздоровчими технологіями, необхідними для збереження професійного здоров'я і мінімізації впливу негативних професійних факторів; актуалізація у студентів прагнення до самостійного проектування програм збереження професійного здоров'я; мотивування до пошуку власних систем оздоровлення.

Досягненню поставлених завдань сприяє розгляд таких тем і питань курсу: «Професійне здоров'я педагога як стратегічна проблема сучасної школи», «Фактори професійного здоров'я-нездоров'я педагога», «Вплив професії на здоров'я педагога. Кризи особистісного і професійного розвитку та професійне здоров'я педагога», «Професійні деструкції, шляхи їх попередження і усунення», «Професійний стрес. Синдром емоційного згорання. Методи формування професійної стресостійкості», «Профілактика і сповільнення процесу професійного старіння. Професійне довголіття», «Ортобіотика у педагогічній діяльності. Гармонія особистості педагога і його професійне здоров'я», «Технології збереження професійного здоров'я. Психологічні методи відновлення і збереження професійного здоров'я», «Професійна самореабілітація. Психотехнології самооздоровлення».

Необхідною умовою становлення психотерапевтичної позиції майбутнього педагога є сформованість у нього самогенного мислення. Оволодіння таким типом мислення, на нашу думку, – найкращий психологічний захист, найкоротший шлях до збереження і зміцнення здоров'я, здоров'я учнів. Учитель з переважанням самогенного типу мислення уміє концентрувати увагу на позитивних явищах життя, уміє прощати образи, не тримати гніву, відкритий для дружніх стосунків з учнями, колегами по роботі, уміє створити навколо себе ауру добра і доброзичливості.

Самогенне мислення сприяє оздоровленню психіки педагога, зняттю внутрішньої напруги, негативних емоційних станів, усуненню застарілих образ, комплексів, внутрішніх конфліктів. Оздоровиться мислення педагога – оздоровиться і учень [6]. Адже дитина вчиться думати, вловлюючи в словах дорослих зразки їх думки, їх судження, використовуючи ці зразки у власному досвіді.

Формуванню психотерапевтичної позиції майбутніх учителів сприяє розроблений нами психолого-педагогічний тренінг, побудований на принципах активного соціально-психологічного навчання й орієнтований на особистісне зростання студентів. Він спрямований на: розвиток адекватної самооцінки; формування позитивної Я-концепції, асертивної поведінки; формування рефлексії, вміння розпізнавати свій емоційний стан, мотиви поведінки, наслідки вчинків; профілактику соціально і професійно небажаних якостей, деформацій, деструктивних змін особистості, формування самогенного мислення; розвиток умінь саморегуляції емоційних станів; готовності до саморозвитку, самореалізації у сфері професійної діяльності; формування індивідуального стилю педагогічного спілкування.

Психолого-педагогічний тренінг сприяє, з одного боку, мобілізації особистісних і нервово-психічних ресурсів майбутніх учителів, а з іншого, – опануванню ними психотехніками самовпливу Тренінг створює умови для розвитку таких метапрофесійних якостей, як комунікативність, рефлексивність, асертивність, толерантність. Участь у тренінговій групі також сприяє формуванню умінь відкрито говорити про себе, свої почуття, труднощі, слухати інших; досягненню відкритості свого внутрішнього світу та виробленню вміння довіряти його іншим; оволодінню технологіями професійного самозбереження; створенню оптимістичної перспективи. Тому можна стверджувати, що діяльність тренінгових груп спрямовується на реалізацію чотирьох «ес»: самопізнання → самоприйняття → само-

розкриття → саморозвиток (самовдосконалення).

Розроблений психолого-педагогічний тренінг з ефективним засобом гармонізації особистості майбутнього вчителя. Майбутні фахівці у процесі навчання у вищій школі часто перебувають у стані змагання, суперництва, що спричиняє заздрості, амбіційність, неадекватну самооцінку через навішування «ярликів» залежно від результатів навчальної діяльності, нецілісність сприйняття особистістю самої себе. Тому у процесі роботи тренінгових груп ми прагнули використати енергію тривожності, агресивності, амбіційності як трамплін для переходу на якісно новий рівень – асертивна поведінка, саногенне мислення, продуктивний стиль взаємодії.

У групі тренінгу одним з основних принципів є прийняття учасників навчання іншими членами групи такими, якими вони є. Тому навчання спрямовується на встановлення гуманних стосунків у групі, створення атмосфери доброзичливості, довіри, співпереживання, поваги, захищеності і безпеки, що сприяє виявленню студентами власних психологічних проблем, труднощів у спілкуванні, апробації ними нових способів взаємодії.

Групове навчання ми орієнтуємо не на засвоєння готових істин, а на рефлексивні знання, які пройшли через досвід кожного члена групи. Важливим також є не «підганяння» особистості учасника тренінгу під якийсь шаблон чи еталон, а досягнення ним індивідуально значимих результатів.

Важливе значення для формування психотерапевтичної позиції майбутнього вчителя має розв'язування студентами педагогічних, психологічних задач, аналіз складних конфліктогенних педагогічних ситуацій, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань з проблем здоров'язбереження і створення безпечного освітнього середовища у школі. Цікавою і ефективною формою роботи є складання студентами «Пам'яток» для учнів і для педагогів» (наприклад, «Як швидко і ефективно заспокоїти учня на уроці», «Як зняти психологічне напруження», «Як покращити свій настрій перед контрольною» тощо). Використання спеціальних психологічних ігор («Внутрішній промінь», «Чарівна паличка», «Життєва мозаїка»), методик («Координати життя», «Подорож в дитинство», «Дорікати-хвалити»), самоналізів сприяє розширенню професійної самосвідомості майбутніх педагогів, гармонізації їх внутрішнього світу, оволодінню навичками гнучкого спілкування,

прийомами недирективного впливу, творчими прийомами створення спеціальних виховних ситуацій, підвищенню емоційного потенціалу особистості студентів, формуванню їх саногенного мислення, педагогічного оптимізму.

Використання притч у роботі тренінгових груп дає змогу центрувати майбутніх учителів на певних особистісних і професійних проблемах, активізувати мислення, задіювати глибокі несвідомі процеси, вносити корективи в особистісні переконання членів групи. Учасники групи використовують окремі притчі для розв'язання особистісних проблем, деякі притчі породжують дискусії, спонукають до роздумів, прийняття себе та інших, активізують професійну самосвідомість, творчий потенціал особистості учасників навчання.

Члени групи створюють «Психологічну аптеку для вчителя», а згодом на заняттях групи презентують, рекламують її «асортимент»: на одних полицях — засоби для хорошого настрою, впевненої асертивної поведінки, працездатності, емоційної збалансованості, а на інших — засоби від злості, заздрості, поганого настрою, втоми, песимізму, дратівливості, агресивності, підвищеної конфліктності. На окремих полицях розміщені засоби від емоційного вигорання, професійних деформацій, професійного стресу. Все це не чудо-ліки, а вправи, методи, прийоми, технології, які дають можливість зміцнити професійне здоров'я, відновити душевну рівновагу, досягти емоційного благополуччя, гармонії в душі.

Запропонована система роботи забезпечує формування психотерапевтичної позиції майбутнього вчителя. Такий учитель віритиме у сили кожного учня, вмітиме грамотно оцінити його психоемоційний стан, при потребі визначить індивідуальну корекційну програму розвитку, включаючи вплив не лише на особистість дитини, а й на її оточення, організацію її життєдіяльності в умовах навчання, надаватиме допомогу в її особистісному зростанні, розвиватиме в учня почуття власної цінності, значущості, компетентності, зуміє запустити «внутрішній реактор» кожного вихованця.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні комплексної програми підготовки майбутніх учителів до створення психологічно безпечного освітнього середовища в школі й визначенні конкретних напрямів і шляхів її впровадження у практику роботи вищого навчального закладу.

Література та джерела

1. Акмеология: Учебник / Под общей редакцией А.А.Деркача. – М.: Издательство РАГС, 2002. – 650 с.
2. Маркова А.К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А.К.Маркова // Педагогика. – 1995. – №6. – С.55-63
3. Маслоу А. Самоактуализация личности и образование / А.Маслоу. – К. – Донецк, 1994. – 520 с.
4. Мешко Г.М. Емоційне благополуччя учнів як детермінанта успішності навчання / Г.М.Мешко, Г.О.Мешко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 4 до Вип.31, Том 1(9): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К.: Гнозис, 2014. – С.409-415
5. Омельченко С.О. Валеологічний здоров'язбережувальний освітній простір вищого навчального закладу: науково-практична розробка / С.О.Омельченко. – Словянськ: СДПУ, 2012. – 166 с.
6. Орлов Ю.М. Мышление, дарящее здоровье и успех / Ю.М.Орлов // Воспитание школьников. – 1993. – № 5-6. – С.3-6
7. Смирнов Н.К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе / Н.К.Смирнов. – М.: АРКТИ, 2005. – 320 с.

В статье проанализирована сущность психотерапевтической позиции учителя в контексте задач педагогики здоровья, выявлены возможности и описан опыт ее формирования в будущих учителей в процессе изучения дисциплин психолого-педагогического цикла. Представлены роль, место и содержательное наполнение курсов «Введение в педагогическую профессию», «Педагогика», «Психология», «Профессиональное здоровье педагога» и специально разработанного психолого-педагогического тренинга в аспекте формирования психотерапевтической позиции будущих учителей.

Ключевые слова: будущие учителя, психотерапевтическая позиция, психолого-педагогические дисциплины, валеологические технологии, педагогическое взаимодействие.

In the article the essence of teacher psychotherapeutic position in the context of health pedagogy tasks has been analyzed. The opportunities There have been revealed and the experience has been described of its developing in the process of studying psychological and pedagogical disciplines. The results of empirical research on revealing causes of pupils' emotional ill-being at contemporary school have been provided. The role, position and content of the courses "Introduction to Teaching Profession", "Pedagogy", "Psychology", "Teacher Professional Health" have been presented in terms of developing the psychotherapeutic

position of future teacher. The experience of implementing psychological and pedagogical training has been characterised as a complex means of harmonizing future specialist personality. Means are based on active social and psychological learning and directed towards students' personal growth. The content aspects and some methods of suggested psychological and pedagogical training have been characterised which contribute to overcoming and eliminating of the neurotic components of inner world, increasing authenticity, coordinating the integral abilities of future teacher personality. The perspectives of following scientific researches have been considered on developing future teachers' ability to create safe and psychological learning environment at school.

Key words: future teachers, psychotherapeutic position, psychological and pedagogical disciplines, valeological technologies, pedagogical interaction.

УДК 378.147(07)+371:811

МЕТОДИ ПІЗНАННЯ У ЗМІСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Мішеніна Тетяна Михайлівна
м.Кривий Ріг

У статті запропоновано орієнтувальні тактики застосування методів пізнання у змісті фахової підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей. Проаналізовано систему таких методів: абстракція, аналогія, класифікація, моделювання, індукція / дедукція. Наведено зразки застосування методів пізнання як методів учіння. Доведено думку про те, що така форма управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх фахівців дозволяє поєднати вивчення стану досліджуваної проблеми в сучасній мовознавчій (літературознавчій) думці і методичній теорії, у шкільній практиці, а також з'ясування тенденцій, констатація етапу розвитку мовних (літературних) явищ; проведення педагогічного експерименту (з методики викладання). Сформованість предметної й науково-дослідницької компетенції студентів філологічних спеціальностей уможливилює переорієнтацію цілей навчання шляхом посилення методологічного компонента, дозволяє моделювати нормативну і варіативну частини циклів фахової підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: майбутні вчителі філологічних спеціальностей, методи пізнання, методи навчання, фахова підготовка.

Організаційно-управлінські засади компетентнісно-орієнтованого навчального процесу (компетентнісний, системний, діяльнісний, діалогічний, культурологічний і герменевтичний підходи) забезпечують відповідне освітнє середовище задля розвитку складників дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей; вимагають уточнення завдань навчання гуманітарних предметів, виокремлення основних структурних блоків навчальних курсів. Зокрема, досліджено, що завдання навчання психолого-педагогічних і філологічних наук передбачають у тому числі формування предметних (спеціальних) компетенцій з урахуванням здобутків наукових шкіл, упровадження інтегративних навчальних курсів, а також розвиток здатності до подальшого самовдосконалення.

Специфічні для гуманітарної підготовки принципи навчання (моделювання фахово орієнтованої діяльності, фахово орієнтованої спрямованості навчання в педагогічній вищій школі, науковості, фундаментальності, систематичності й системності, міжпредметних зв'язків, зв'язку теорії і практики, навчання з життям, доступності, стабільності і динамічності, єдності наукового і навчального процесу) надають змогу розроблення теоретичних основ формування предметної і науково-дослідницької компетенції майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Фахова підготовка майбутнього вчителя є предметом дослідження багатьох науковців, якими сформульовано: найважливіші принципи навчання у вищій школі

(С.Гончаренко, І.Зязюн, Р.Хмелюк, М.Ярмаченко); методологічні основи теорії і практики вищої освіти, визначення змісту і методів навчання (А.Алексюк, С.Архангельський, В.Беспалько, В.Бондар, А.Верхола); методичні засади впровадження інноваційних технологій (В.Беспалько, І.Богданова, І.Дичківська, М.Жалдак, Т.Жулід, І.Підласий, О.Попова, С.Сисоєва, М.Філінюк); теоретичні й методичні засади моделювання змісту педагогічних дисциплін (В.Бондар, Ю.Кулюткін, О.Ляшенко, Н.Ничкало).

Узагальнення наукової літератури дозволяє екстраполювати орієнтувальні тактики навчання майбутніх філологів через застосування методів пізнання.

Орієнтувальні тактики застосування загальних методів пізнання як системи правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей досліджуваних об'єктів; шляху, способу досягнення певних результатів у пізнанні і практиці, тобто способу організації теоретичного і практичного пізнання дійсності – у процесі управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх учителів філологічних спеціальностей визначаються в тісному взаємозв'язку зі спеціально-науковими методами.

Мета статті – розкрити специфіку застосування методу пізнання як основного в управлінні навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх філологів.

У змісті фахової підготовки методи пізнання як методи учіння становлять складну систему:

1. *Абстракція* – формування образів шляхом віднесення й доповнення, що виявляється в ускладненні, доповненні образу дійсності.

Віднесення передбачає часткове використання даних про об'єкт, водночас має узагальнювальний образ ситуації, дозволяє охопити класи задач певного типу. У такий спосіб віднесення в абстракції спрощує задачу пізнання, дозволяє типізувати різноманітні задачі.

Поповнення полягає в ускладненні, доповненні образу реальності.

Найбільш простими є абстракції класів, властивостей, відношень, абстракції тотожності/однаковості, інваріантності/варіативності, які є необхідними у процесі утворення понять, упізнання і класифікації об'єктів пізнання.

Спеціально-науковий метод абстрагування може бути використаним під час аналізу поняття лексико-семантичної системи: парадигматичних відношень; синтагматичних відношень; епідигматичних відношень.

2. *Аналогія* – метод є ефективним за умови опису об'єктів пізнання під час засвоєння наукових знань, з'ясування співвідношення характеристик різноманітних об'єктів; може бути ефективним за умов прогнозування, висунення навчальних гіпотез.

Класифікації (ефективний як спосіб уявлення змісту